

z Polski znajdują się w ścisłej czołówce liczby pielgrzymów odwiedzających Jerozolimę i Ziemię Świętą.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Sylwia SURDYKOWSKA (red.), *Orientalistyka. Rozważania o nauce*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, ss. 206.

W dawniejszych badaniach orientalistów, których obszar zainteresowania stanowi problematyka historii i kultur krajów Azji oraz Afryki, koncentrowano się przede wszystkim na językoznawstwie i analizach filologicznych. W ostatnim okresie, na co złożyło się wiele czynników, wachlarz rozpatrywanych zagadnień znacznie się rozszerzył i obejmuje wiele dyscyplin humanistycznych. Nowością jest również i to, że w większym stopniu aniżeli dotychczas orientaliści wykorzystują dorobek nauk poza-humanistycznych, w tym także nauk ścisłych. Monografia, której redakcji dokonała dr Sylwia S u r d y k o w s k a z Zakładu Iranistyki Wydziału Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego, zawiera 15 artykułów naukowych napisanych przez orientalistów związanych głównie z Wydziałem Orientalistycznym UW. Jak we wprowadzeniu, zatytułowanym *Orientalistyka – przesuwanie granic* (s. 7-14), wyjaśnia Jolanta S i e r a k o w s k a - D y n d o, zebrane teksty „pokazują wzajemne powiązania badań orientalistycznych i badań w zakresie innych dyscyplin naukowych – inspiracje i zależności, jak również bariery” (s. 14).

Monografia powstała na kanwie 80. rocznicy Instytutu Orientalistycznego UW. Artykuły zostały podzielone na trzy grupy, co wyznacza trzy części książki. Na pierwszą, która nosi tytuł *Historia orientalistyki warszawskiej* (s. 15-45), składają się dwa teksty. Doktor Agata B a r e j a - S t a r z y ņ s k a z Zakładu Turkologii i Studiów Azji Środkowej napisała tekst *Badacze dziedzictwa Mongolii – Józef Kowalewski i Władysław Kotwicz* (s. 17-29). Przybliżyła w nim sylwetki i dorobek dwóch polskich uczonych. Józef Kowalewski żył w latach 1801-1878, a Władysław Kotwicz w latach 1872-1944. Obaj podróżowali po Azji, podejmując wyprawy do Mongolii. Ich wypowiedzi „zaskakują trafnością i aktualnością spostrzeżeń o Azji i jej mieszkańcach, sądów o świecie i nauce, w tym szczególnie o własnej dziedzinie badań” (s. 28). Z kolei prof. Marek M e j o r z Pracowni Buddologii jest autorem bardzo ciekawego przyczynku *Stanisław Schayer i początki*

orientalistyki na Uniwersytecie Warszawskim (1932-1939). W osiemdziesiątą rocznicę powstania Instytutu Orientalistycznego (1932--2012) (s. 30-45). Przedstawia genezę i rozwój orientalistyki uniwersyteckiej, historię Instytutu Wschodniego, utworzonego 12 marca 1926 r., a następnie Instytutu Orientalistycznego Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie wraz z jego statutem i aneksem zawierającym wykaz wykładów i ćwiczeń w roku akademickim 1934/1935.

Na część drugą (s. 47-70), opatrzoną tytułem *Bariery i ograniczenia*, też składają się dwa teksty. Pierwszy nosi tytuł *Cztery dekady historiografii poświęconej Afryce (1950-1990): fazy rozwoju, szkoły, krytyka – zarys problematyki* (s. 49-63). Autor, dr hab. Marek Pawełek z Zakładu Historii XX Wieku Instytutu Historycznego na Wydziale Historycznym UW, zapowiada go jako „krótkie wprowadzenie do wczesnych dziejów dyscypliny, która liczy sobie niewiele ponad 60 lat” (s. 49) i ogranicza się do prezentacji dorobku wybranych badaczy z byłych europejskich krajów kolonialnych oraz USA i dwóch krajów Afryki. Profesor Lidia Kasarek z Zakładu Sinologii Wydziału Orientalistycznego jest autorką przyczynku zatytułowanego *Polska sinologia. Przeszłość i wyzwania współczesności* (s. 64-70). Umiejętnie prezentuje dzieje kierunku, który jest „najstarszym kierunkiem dalekowschodnim nie tylko na Uniwersytecie Warszawskim, ale i w Polsce” (s. 64).

Najobszerniejsza jest część trzecia, zatytułowana *Przesuwanie granic* (s. 71-203). Zawiera jedenaście tekstów: *Wkład afrykanistyki do rozwoju ogólnej teorii językoznawstwa* (s. 73-84) prof. Niny Pawlak z Katedry Kultur i Języków Afryki, *U źródeł filozofii. Starożytna myśl indyjska w świetle lingwistyki kognitywnej* (s. 85-93) dr hab. Joanny Jurawicz z Katedry Azji Południowej, *Atuty iranisty w badaniach humanistycznych* (s. 94-105) dr Sylwii Sordykowskiej, *Na styku kultur: hebrajski „poeta narodowy” w polskim przebraniu. Chaim Nachman Bialik i jego tłumacz Salomon Dykman* (s. 106-118) dr Marzeny Zawadowskiej, *Zastosowanie koncepcji Carla Gustava Junga do badań arabistycznych* (s. 119-138) prof. Ewy Machut-Mendekiej, *Dlaczego poloniście niezbędny jest hebraista?* (s. 139-148) dr Aliny Molisak z Instytutu Literatury Polskiej Wydziału Polonistyki UW, *Na styku chrześcijaństwa i islamu: o dwóch lacińskich przekazach na temat asasynów (nizarytów)* (s. 149-159) prof. Jerzego Hauzińskiego z Instytutu Historii Akademii Pomorskiej w Słupsku, *Arab Navigation from a World History Perspective: Ahmad ibn Majid and the Transmission of Knowledge across Centuries* (s. 160-172)

Mariny Tolmachevej z Department of History Washington State University, *Wkład etiopistyki do badań nad piśmiennictwem wczesnochrześcijańskim. Aethiopia Christiana i jej piśmiennictwo* (s. 173-180) dr Marcina Kravczuka z Katedry Kultur i Języków Afryki, *Interdyscyplinarność współczesnych badań japonskich na Wydziale Orientalistycznym UW* (s. 181-195) dr hab. Iwony Kordzińskiej-Nawrockiej z Zakładu Japonistyki i Koreanistyki oraz *U źródeł czasu* (s. 196-203) dr hab. Małgorzaty Sandowicz z Zakładu Wschodu Starożytnego.

Trudno wyróżnić najlepsze opracowania, bo wszystkie mają wysoki poziom naukowy. Można jednak wskazać te, które – z różnych powodów – są najciekawsze z perspektywy niżej podpisanego recenzenta, łączą się bowiem z prowadzoną przez niego pracą naukową i zainteresowaniami badawczymi. Najpierw są to wszystkie przyczynki bilansujące dorobek wybitnych uczonych i historię ważnych instytucji naukowych, stanowiące cenne źródło trudniej dostępnych informacji i dostarczające sposobności do dających do myślenia porównań. Z perspektywy badań biblijnych oraz *Wirkungsgeschichte* Biblii interesujące są teksty na temat znaczenia iranistyki w badaniach humanistycznych, a także prezentujące rezultaty badań nad literaturą hebrajską oraz związkami polszczyzny z hebrajskim językiem i kulturą, wkładem etiopistyki do badań nad piśmiennictwem wczesnochrześcijańskim oraz znakomitym dorobkiem cywilizacji starożytnego Wschodu wyrażonym w sposobach i systemach pomiaru czasu. Na osobną uwagę zasługuje tekst poświęcony arabskiej sztuce nawigacji na Oceanie Indyjskim w starożytności i muzułmańskim średniowieczu, sylwetce Ahmad ibn Majida, który, być może, pilotował wyprawę Vasco da Gamy do Indii. a także europejskim orientalistom badającym historię arabskiej nawigacji. Trzeba przyznać, że kojarzenie Arabów z morzem nie jest częste, a więc tekst M. Tolmachevej jest tym bardziej godny lektury.

Wielką zaletę wszystkich tekstów stanowi dobrze dobrana bibliografia, polsko- i obcojęzyczna, pozwalająca ukierunkować ewentualne dalsze poszukiwania w każdym podjętym temacie. Na pochwałę zasługuje to, że autorzy rekrutują się z różnych środowisk, co samo z siebie jest nie tyle dowodem na interdyscyplinarność badań, ile na wykorzystywanie osobistych przyjaźni i znajomości. W tym kontekście należy więc zgłosić pewną uwagę krytyczną. Wielka szkoda, że zarówno podczas rocznicowych obchodów Instytutu Orientalistycznego, jak i w omawianej publikacji zabrakło obecności teologów, duchownych i świeckich, a także wybitnych polskich misjonarzy. Badania nad kulturą sumeryjską i kulturami semickimi są

prowadzone na kilku wydziałach teologicznych w Polsce przez badaczy gruntownie przygotowanych dzięki specjalistycznym studiom odbytym w Rzymie, Jerozolimie i innych ośrodkach naukowych. Z kolei badania kultur i religii Bliskiego i Dalekiego Wschodu oraz Afryki stanowią integralną część studiów z zakresu misjologii. Bieczny materiał badawczy, przywieziony do Polski np. przez księży werbistów, wciąż potrzebuje gruntownego opracowania i interpretacji, która będzie tym lepsza, im pełniejsza stanie się współpraca pozbawiona zahamowań i uprzedzeń ideologicznych. Ciekawe również, że w omawianej monografii nie znalazł się żaden tekst poświęcony językowi i kulturze kazachskiej, aczkolwiek polska obecność w Azji Środkowej, dawniej i dzisiaj, jest wyraźnie widoczna.

Jest to książka dobra, potrzebna i ważna. Jeśli wyjdzie poza ramy Instytutu Orientalistycznego UW i trafi wszędzie tam, gdzie powinna, może stymulować nie tylko dalsze kierunki badań, lecz usposobić do częstszego i owocniejszego nawiązywania współpracy przez osoby i środowiska, które do tej pory pracują „równolegle”. Dzięki temu poznawanie tajemnic świata przez orientalistykę przesunie granice nauki oraz zbliży do siebie naukowców, którzy pełniej rozpoznają w sobie nawzajem bratnie dusze i jeszcze bardziej pomnożą dorobek rodzimej i światowej wiedzy i kultury.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Ks. Leonard FIC, *Buddyzm w kulturze Zachodu*, Religie Świata – Świat Religii 18, Wydawnictwo „Polihymnia”, Lublin 2016, ss. 240.

Buddyzm to jedna z wielkich religii świata, kształtująca nie tylko postawy ludzi żyjących w obszarze cywilizacji Dalekiego Wschodu i Indii, ale też oddziałująca na społeczność kultury Zachodu. Jest religią założoną przez Siddhartę Gautamę, mędrca z rodu Siakjów, który po oświeceniu – czyli zrozumieniu praw rządzących światem – stał się Buddą. Najważniejsze filary buddyzmu określa się jako „trzy klejnoty”, które wyraża formuła: „Szukam schronienia w Buddzie (nauczycielu historycznym), *dharmie* (nauce) i *sanghi* (wspólnocie)”. Jego najważniejszym symbolem jest „Kóło Prawa”.

Podstawą buddyzmu są cztery szlachetne prawdy: o cierpieniu (istota bytu); o powstawaniu cierpienia (źródła cierpienia – pragnienie i pożądanie); o wyniszczeniu cierpienia (wyzbycie się źródeł cierpienia); o drodze